

**Οι πολιτικές ψηφιοποίησης και οι εφαρμογές, που
ανέπτυξαν, για τη διαχείριση και την παρουσίαση του
ψηφιακού περιεχομένου η Βιβλιοθήκη και η
Πινακοθήκη της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών
(Α.Σ.Κ.Τ)**

Νίκη Ζαχιώτη
Διευθύντρια Βιβλιοθήκης Α.Σ.Κ.Τ.
nzahioti@asfa.gr

Μαρίνα Κομπολύτη
Βιβλιοθηκονόμος, Βιβλιοθήκη Α.Σ.Κ.Τ.
marina@asfa.gr

Περίληψη

Η διατήρηση, η ανάδειξη και η μέγιστη δυνατή αξιοποίηση πληροφοριακού και αρχειακού υλικού σχετικού με την Νεοελληνική Τέχνη, αποτέλεσαν το πρώτο κίνητρο για τη δημιουργία ψηφιακών συλλογών.

Δημιουργήθηκαν δυο βασικές ψηφιακές συλλογές. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη, η οποία περιλαμβάνει περιοδικά, βιβλία και χαρακτηριστικά από τη συλλογή της Βιβλιοθήκης με χρονολογίες έκδοσης από το 1684 έως το 1984 και η ψηφιακή πινακοθήκη, η οποία περιλαμβάνει περισσότερα από 8.000 έργα, κατά κύριο λόγο σπουδαστικά, χαρακτηριστικά δείγματα της καλλιτεχνικής εκπαιδευτικής δραστηριότητας της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών από το 1856 έως το 2006. Ο τρόπος παρουσίασης και διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες του υλικού, τα διαθέσιμα εργαλεία (πρότυπα διαχείρισης, θεματικά ευρετήρια κ.λπ.), το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, την οικονομική δυνατότητα του οργανισμού και τέλος σε σχέση με την τεχνογνωσία της ελληνικής αγοράς τροφοδότησαν, έναν ευρύ και σύνθετο προβληματισμό, βάσει του οποίου κληθήκαμε να πάρουμε συγκεκριμένες αποφάσεις.

Με την παρουσίασή μας αποσκοπούμε στο να αναδείξουμε εκείνα τα προβλήματα που επισημάνθηκαν και μας απασχόλησαν ιδιαίτερα στην αντιμετώπισή τους κατά τις διαδικασίες επιστημονικής και ψηφιακής τεκμηρίωσης του ποικίλου υλικού, καθώς πιστεύουμε ότι αποτελούν ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου απαιτούν κοινές λύσεις.

Λέξεις Κλειδιά : Ψηφιοποίηση, Βιβλιοθήκη, Πινακοθήκη, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών.

Εισαγωγή

Οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης, της πινακοθήκης και των αρχειακών πηγών της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, σχεδιάζονται και οργανώνονται εντός του πλαισίου που ορίζουν κατά κύριο λόγο και με σειρά προτεραιότητας οι ακόλουθοι

βασικοί συντελεστές:

1. οι ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας της Α.Σ.Κ.Τ. σχετικές με την διδασκαλία, την έρευνα και την διεύρυνση των γνώσεων των μελών της,
2. η ιστορία και ο διαχρονικός ρόλος της Α.Σ.Κ.Τ. και της βιβλιοθήκης της στην καλλιτεχνική εκπαίδευση και στην επιρροή και διαμόρφωση της νεοελληνικής τέχνης,
3. το υπάρχον περιβάλλον στην Ελλάδα, το οποίο συγκροτείται από σχετικούς οργανισμούς τέχνης και από τις υπηρεσίες που προσφέρουν, καθώς και οι δυνατές συνεργασίες που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ όλων αυτών και των σχετικών υπηρεσιών της Α.Σ.Κ.Τ.,
4. η οικονομική δυνατότητα και το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει η Α.Σ.Κ.Τ. για την ανάπτυξη των εν λόγω υπηρεσιών και
5. η δυνατότητα χρήσης των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης, της πινακοθήκης και του αρχείου της Α.Σ.Κ.Τ μέσω του διαδικτύου από εξωτερικούς και απομακρυσμένους χρήστες.

Εκτός των 5 βασικών συντελεστών που αναφέρθηκαν, υπάρχουν πάντα και άλλοι παράγοντες, δευτερεύοντες ίσως, αλλά κάποιες φορές καθοριστικοί, όπως θα δούμε κατά την αναλυτική αναφορά μας, σε σχέση με την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των σχεδίων και των προγραμμάτων που υλοποιούνται.

Θα αναφερθούμε εν συντομία στις ανάγκες αλλά και στις προκλήσεις που μας οδήγησαν στα προγράμματα ψηφιοποίησης και θα παρουσιάσουμε με χρονική σειρά τα προγράμματα που υλοποιήσαμε με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε μέσα από την εμπειρία των διαδικασιών ψηφιοποίησης, τεκμηρίωσης και παρουσίασης στο διαδίκτυο του ψηφιακού περιεχομένου, να αναδείξουμε όποιο θέμα θεωρούμε σημαντικό και κοινού ενδιαφέροντος, προκειμένου να ανταλλάξουμε απόψεις και να αναζητήσουμε κοινές πρακτικές, στοχεύοντας πάντα στην οικονομικότερη και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του συνόλου του εθνικού πολιτιστικού μας πλούτου.

Η υποστήριξη της εκπαιδευτικής και ερευνητικής διαδικασίας, η υποχρέωση της Α.Σ.Κ.Τ. να αναδείξει και να διαθέσει τις πρωτογενείς πηγές πληροφοριών που διαθέτει -πληροφορίες σημαντικές για την ανίχνευση της ιστορίας της νεοελληνικής τέχνης και της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης- οι τεχνολογικές προκλήσεις, σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυνατότητες που μας προσέφεραν τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας (ΕΠΕΑΕΚ I και II) και της Κοινωνίας της Πληροφορίας (προσκλήσεις 65 και 172), αποτέλεσαν τα βασικά κίνητρα για τη δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης και της ψηφιακής πινακοθήκης.

Ένας από τους βασικούς στόχους που περιέλαβε η βιβλιοθήκη στο πρώτο πρόγραμμα, το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος του Υπουργείου Παιδείας ΕΠΕΑΕΚ I (1994-1999), ήταν ο εντοπισμός και η απόκτηση των πληροφοριακών πηγών που είχαν σχέση με την ιστορία της νεοελληνικής τέχνης. Η πραγματοποίηση του στόχου επιδιώχθηκε με την αναζήτηση του σχετικού υλικού σε παλαιοπωλεία και με τη μικροφωτογράφιση και φωτογράφιση υλικού που δανειστήκαμε από άλλες βιβλιοθήκες. Στο πλαίσιο αυτού του έργου αποφασίσαμε και την ψηφιοποίηση μέρους του σχετικού υλικού,

στη βάση πάντα των αξόνων που προαναφέραμε. Ήταν ένα εγχείρημα πρωτοποριακό στο χώρο των ελληνικών βιβλιοθηκών και τολμηρό καθώς επιδιώχθηκε σε ένα περιβάλλον αγοράς που δεν διέθετε σχετική εμπειρία.

Δημιουργήσαμε μια ψηφιακή συλλογή δημοσιευμάτων του τύπου, ψηφιακό αντίγραφο ενός τίτλου περιοδικού, μία διαδικτυακή εφαρμογή και μία ψηφιακή συλλογή χαρακτικών, η οποία ήταν προσβάσιμη μέσα από τον Web κατάλογο της βιβλιοθήκης.

Η πρώτη περιλάμβανε δημοσιεύματα του ημερήσιου και περιοδικού τύπου για την τέχνη (αρχείο Εθνικής Πινακοθήκης – Μουσείου Α. Σούτσου από το 1896 έως το 1995), η οποία πραγματοποιήθηκε με την συγκατάθεση και τη συνεργασία της Εθνικής Πινακοθήκης. Η πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο ήταν δυνατή με τη χρήση CD-ROM στο χώρο της βιβλιοθήκης και η αναζήτηση γινόταν ή με τα ονόματα που είχαν αποδελτιωθεί και παρέπεμπαν στις σελίδες του βιβλίου που είχαν καταχωριστεί τα άρθρα στα οποία αναφερόντουσαν τα ονόματα ή χρονολογικά.

Η δεύτερη εφαρμογή περιλάμβανε το περιοδικό «Παναθήναια». Πραγματοποιήθηκε με σωστές τεχνικές προδιαγραφές σε αντίθεση με την πρώτη εφαρμογή και αναπτύχθηκε επί πλέον και μια πιλοτική διαδικτυακή εφαρμογή. Η αναζήτηση στο ψηφιακό περιεχόμενο ήταν δυνατή μέσα από τον κατάλογο των περιεχομένων των τευχών κάθε χρονιάς χωριστά με τον τίτλο του άρθρου ή με το όνομα του συγγραφέα.

Η συλλογή χαρακτικών καταλογογραφήθηκε και καταχωρίστηκε στο σύστημα της βιβλιοθήκης, συνδέθηκε με τα ψηφιακά αντίγραφα και ήταν προσβάσιμη μέσω του web καταλόγου της βιβλιοθήκης.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε υπό την εποπτεία μας, μια διπλωματική εργασία τελειόφοιτου σπουδαστή του τμήματος πληροφορικής του Πανεπιστημίου της Πάτρας, με αντικείμενο την ψηφιοποίηση έργων αποφοίτων της ΑΣΚΤ και τη δημιουργία πολυμεσικής εφαρμογής. Αυτά τα έργα αποτέλεσαν τα πρόδρομα βήματα και μια πολύ χρήσιμη εμπειρία για την υλοποίηση των δυο μεγάλων έργων της πινακοθήκης και της βιβλιοθήκης, τα οποία υλοποιήθηκαν μετά το 2004 και στα οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά. Για τα αναλυτικά συμπεράσματα αυτής της πρώτης εμπειρίας παραπέμπουμε στο βιβλίο: *«Πολιτική για τη διατήρηση και τη συντήρηση των συλλογών των βιβλιοθηκών: πρακτικά, Αθήνα 10-12 Μαΐου 2000»*. Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών.

Η Ψηφιακή Πινακοθήκη της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών

Η ψηφιακή πινακοθήκη της Α.Σ.Κ.Τ¹ είναι το αποτέλεσμα το οποίο προέκυψε από την υλοποίηση δυο προγραμμάτων της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Το πρώτο με τίτλο *«Τεκμηρίωση και ανάδειξη των απαρχών και της εξέλιξης της Νεοελληνικής Τέχνης: η Πινακοθήκη της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών 1837-1980»* και το δεύτερο με τίτλο *«Επιστημονική τεκμηρίωση και ψηφιοποίηση 3800 έργων αποφοίτων της περιόδου 1980-2005»*.

Τα προγράμματα είχαν σαν αντικείμενο την τεκμηρίωση και ψηφιοποίηση 3.500 έργων, τη δημιουργία τριών δίγλωσσων εκπαιδευτικών πολυμεσικών εφαρμογών

1 <http://www.gallery.asfa.gr/>

(CD-ROM) και τη δημιουργία on-line καταλόγου προσβάσιμου μέσω του Παγκόσμιου Ιστού το πρώτο, και την ψηφιοποίηση 3.800 έργων και την ανάπτυξη επί πλέον δυο διαδικτυακών εφαρμογών με αντίστοιχους τίτλους «Σπουδαστές-Καθηγητές» και «Η Πινακοθήκη μου» τα οποία θα δούμε αναλυτικά πιο κάτω.

Η ψηφιακή συλλογή της Πινακοθήκης της Α.Σ.Κ.Τ., ξεπερνά σήμερα τα 8.000 έργα, τα οποία χρονολογούνται από το 1856 έως το 2006. Η πρόσβαση στο διαδικτυακό κόμβο είναι ελεύθερη και ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα μιας πολλαπλής προσέγγισης και αξιοποίησης της συλλογής, χρησιμοποιώντας τις εφαρμογές που έχουν αναπτυχθεί

Η συλλογή της πινακοθήκης περιλαμβάνει έργα: Γλυπτικής (ολόγλυφα και ανάγλυφα), Ζωγραφικής, Χαρακτικής, Φωτογραφίας, Σχέδια, Κατασκευές, Video Art, Τοιχογραφίες, Φορητές εικόνες, Μακέτες σκηνικών κ.α.

Τα υλικά των έργων, οι τεχνικές δημιουργίας τους και οι διαστάσεις τους είναι πολλές και ποικίλες, για τα έργα δε μετά το 1985 δεν υπάρχει κανένας περιορισμός με αποτέλεσμα η ποικιλία των υλικών και των τεχνικών να διευρύνεται συνεχώς.

Τα χαρακτηριστικά της συλλογής σύμφωνα με την προέλευση των έργων διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

A. έργα σπουδαστών και αποφοίτων της Α.Σ.Κ.Τ. :

- τα οποία διακρίθηκαν (βραβεία-έπαινοι) σε εξετάσεις της Σχολής.
- τα οποία βραβεύθηκαν σε διαγωνισμούς υποτροφιών.
- τα οποία κατατέθηκαν από τους αποφοίτους².
- τα οποία προέρχονται από πολλαπλά τυπώματα στα εργαστήρια της χαρακτικής.
- τα οποία φιλοτεχνήθηκαν κατά την διάρκεια εκπαιδευτικών αποστολών στους καλλιτεχνικούς σταθμούς της ΑΣΚΤ και
- τα οποία είναι αντίγραφα έργων λαϊκής τέχνης (ζωγραφικά και ανάγλυφα) από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, που πραγματοποιήθηκαν σε εκπαιδευτικές αποστολές.

B. άλλα έργα

- φιλοτεχνημένα από καθηγητές της Α.Σ.Κ.Τ.
- προερχόμενα από εκθέσεις του μεσοπολέμου, όπως π.χ. οι Πανελλήνιες Εκθέσεις (δωρεά του Αντώνη Μπενάκη).
- από άλλες δωρεές διαφόρων χρονολογιών.

Στην ψηφιακή συλλογή περιλαμβάνονται έργα από όλες τις κατηγορίες εκτός από video art, μακέτες σκηνικών και ανάγλυφα γλυπτά, τα οποία ελπίζουμε να ενταχθούν σε ένα επόμενο έργο.

Ποια ήταν η κατάσταση της πινακοθήκης κατά την έναρξη των έργων και ποιες

² Από το 1987 οι απόφοιτοι είναι υποχρεωμένοι να καταθέτουν ένα έργο τους στην Πινακοθήκη της Σχολής.

συνθήκες έπρεπε να αντιμετωπίσουμε:

- Τα έργα της πινακοθήκης δεν ήταν καταγεγραμμένα στο σύνολό τους, ώστε να γνωρίζουμε ακριβώς τον αριθμό και το περιεχόμενό της συλλογής.
- Οι συνθήκες φύλαξης ήταν ανεπαρκείς έως ακατάλληλες, με συνέπεια πολλά έργα να έχουν φθορές, που έπρεπε να αντιμετωπιστούν προκειμένου να μεταφερθούν στην ψηφιακή μορφή με τη μεγαλύτερη δυνατή πιστότητα.
- Η διαφορετική προέλευση των έργων και οι πληροφορίες που τα συνόδευαν, αυτονόητα προσδιόριζαν το αποτέλεσμα και τη σκοπιμότητα του αποτελέσματος, γεγονός που έθετε ταυτόχρονα πολλά και ποικίλα προβλήματα στην τεκμηρίωση και στις προδιαγραφές της καταλογογράφησης τους.
- Η επιστημονική ελληνική ορολογία στο πεδίο της ιστορίας της τέχνης είναι ακαθόριστη και ως εκ τούτου καθίσταται δύσκολη και προβληματική η χρήση προτύπων για την περιγραφή και την τεκμηρίωση των έργων της τέχνης.
- Αναγκαστικά η επιλογή συστημάτων και προτύπων έπρεπε να γίνει μεταξύ κάποιων μη ελληνικών, τα οποία θα απαιτούσαν παραμετροποίηση και μετάφραση. Καθώς όμως τα συστήματα είχαν σχεδιαστεί για μουσειακές συλλογές και όχι για σπουδαστικές, όπως είναι κατά πλειονότητα η συλλογή της Α.Σ.Κ.Τ., και καθώς έπρεπε να μεταφράζουμε όρους που δεν είχαν μεταφραστεί και καθιερωθεί στα ελληνικά από τους ειδικούς επιστήμονες, τα προβλήματα και οι δυσκολίες αυξάνονταν και διογκώνονταν συνεχώς.
- Τα κενά που υπάρχουν στις αρχειακές πηγές είτε λόγω καταστροφών είτε μη συνεπούς, κάποιες φορές, τήρησης των μητρώων, σύμφωνα με την ισχύουσα, κατά χρονική περίοδο, ονομασία του σχολείου ή της σχολής των καλών τεχνών, δημιουργούσαν συνεχώς νέα προβλήματα, προκαλούσαν παλινδρομικές κινήσεις και έθεταν διλήμματα πολλές φορές αδιέξοδα.
- Τέλος η χρονική πίεση την οποία επέβαλε το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των έργων, σε συνδυασμό με την καθυστερημένη παροχή υποστήριξης ως προς τα πρότυπα και τις προδιαγραφές από την Κοινωνία της Πληροφορίας, επέτειναν συνολικά τα προβλήματα.

Με δεδομένη την κατάσταση που μόλις περιγράψαμε σε γενικές γραμμές, ολοκληρώσαμε τα έργα με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Η τεκμηρίωση των έργων ποικίλλει ανάλογα με τις πληροφορίες που συνόδευαν τα έργα και τη χρονική περίοδο στην οποία εντάσσονταν. Συγκεκριμένα, για τα έργα της χρονικής περιόδου 1856 έως 1986, έγινε με βάση τις ενεπίγραφες σημάνσεις των έργων (όπου υπήρχαν), τα στοιχεία προγενέστερης τεκμηρίωσης και όσες σχετικές πληροφορίες αντλήθηκαν από τις υπάρχουσες αρχειακές πηγές.
- Η τεκμηρίωση των έργων της χρονικής περιόδου 1987-2006, τα οποία είναι όλα έργα αποφοίτων, έγινε με τα στοιχεία που υπάρχουν στους ήδη εκδομένους έντυπους καταλόγους των εκθέσεων των αποφοίτων.
- Για την καταχώριση των ονομάτων των δημιουργών επιλέχθηκε ως καθιερωμένος τύπος η μορφή δημοσίευσής τους στο «Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών» των εκδόσεων Μέλισσα.

- Η αναζήτηση και υιοθέτηση προτύπων για την καταγραφή και κατηγοριοποίηση των έργων ήταν μια διαδικασία πολύπλοκη και δύσκολη, κυρίως σε ότι αφορούσε την κατηγοριοποίηση, τα θέματα και τον τύπο των έργων. Καθιερωμένα πρότυπα στην ελληνική γλώσσα δεν υπάρχουν, ούτε ενιαία και ξεκάθαρη αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων από τους εμπλεκόμενους επιστήμονες και ιστορικούς. Συνυπολογίζοντας δε και το ότι η συλλογή δεν είναι μουσειακή, αλλά κατά κύριο λόγο σπουδαστική, είναι εμφανής η δυσκολία του εγχειρήματος. Η καταγραφή έγινε εν τέλει με τη χρήση του θησαυρού *Art & Architecture Thesaurus (AAT)* του Getty και με την συνεργασία ιστορικών τέχνης και βιβλιοθηκονόμων.
- Επισημαίνεται ότι στις περιπτώσεις έργων, για τα οποία δεν προκύπτει τίτλος από τον έλεγχο των αρχείων, υιοθετήθηκε ο συμβατικός όρος «άτιτλο», ώστε να αποφευχθεί σύγχυση με τον όρο «χωρίς τίτλο», που σε πολλές περιπτώσεις δίδεται ως τίτλος από το δημιουργό.
- Για τη διαχείριση και τεκμηρίωση των έργων της συλλογής χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα *ADLIB Museum + Archive*, που βασίζεται στο πρότυπο περιγραφής *SPECTRUM* και έχει τη δυνατότητα εξαγωγής των δεδομένων σε XML.

Οι ελλείψεις στην τεκμηρίωση των έργων πριν από το 1986, οι οποίες οφείλονται στους λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν μελλοντικά με τη διεξαγωγή συγκριτικής έρευνας και μελέτης του αρχειακού υλικού.

Η ιδιαιτερότητα της συλλογής της πινακοθήκης της **Α.Σ.Κ.Τ.**, ως συλλογής κατά το πλείστον σπουδαστικών έργων, δεν αποτελεί κριτήριο χαρακτηρισμού της ως ήσσονος σημασίας. Αντίθετα τα έργα της επιδέχονται πολλές αναγνώσεις, μιας και αποτελούν απτά δείγματα της ιστορίας της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης 170 χρόνων, των απαρχών της καλλιτεχνικής δημιουργίας σημαντικών καλλιτεχνών, όπως είναι οι: Φυτάλης, Ιακωβίδης, Βικάτος, Αργυρός, Μπισκίνης, Νίκος Λύτρας, Παπαλουκάς, Μαθιόπουλος, Νικολάου, Μόραλης κ.α. και επισημαίνουν τις αισθητικές επιλογές στην διδασκαλία. Οι πολυμεσικές και οι διαδικτυακές εφαρμογές επιτρέπουν την ιστορική και συγκριτική μελέτη της χρονικής περιόδου, των έργων και των δημιουργών τους και δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη του κόμβου να δημιουργήσει δικές του συλλογές.

Στην εφαρμογή «*Οι Καθηγητές*» καταχωρούνται όσοι δίδαξαν με την ιδιότητα του καθηγητή στη Σχολή τα πρώτα 150 χρόνια της λειτουργίας της (1837-1987). Εδώ, καταγράφονται συνοπτικά ορισμένα βιογραφικά τους στοιχεία και εμφανίζεται πίνακας με το αντικείμενο και την περίοδο διδασκαλίας τους. Παράλληλα, στην παρουσίαση κάθε καθηγητή παρατίθενται σπουδαστικά έργα καθηγητών του καθώς και σπουδαστών του που έγιναν με τη σειρά τους καθηγητές της Σχολής. Τα έργα αντλούνται αποκλειστικά από τη συλλογή της Πινακοθήκης της ΑΣΚΤ. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η αμφίδρομη σύνδεση κάθε καθηγητή με τους δασκάλους του, αλλά και με τους καθηγητές που ακολούθησαν και υπήρξαν σπουδαστές του. Τέλος, καταγράφονται συνοπτικά οι διαφορετικές φάσεις της ιστορίας της Σχολής μέχρι το 1987.

Με την εφαρμογή «*Η Πινακοθήκη μου*» δίνεται στους χρήστες η δυνατότητα δημιουργίας μιας «προσωπικής πινακοθήκης» όπου μπορούν να καταχωρηθούν έργα τα οποία επιλέγονται από το σύνολο του ψηφιοποιημένου υλικού. Ο

χρήστης μπορεί γι αυτό το σκοπό να χρησιμοποιήσει το συνδυασμό του συνόλου των κριτηρίων που ορίζονται από τη βάση δεδομένων.

Τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στον καλλιτέχνη και στη Σχολή. Τα τελευταία χρόνια η κατάθεση έργου από τον καλλιτέχνη συνοδεύεται από έντυπο που αναγνωρίζει και τα πνευματικά δικαιώματα της Σχολής.

Ψηφιακή βιβλιοθήκη

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη³ δημιουργήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ II.

Η συλλογή περιλαμβάνει 19 βιβλία, 12 τίτλους περιοδικών και 500 χαρακτικά⁴.

Στη συλλογή συμπεριλαμβάνονται εκτός από τις εκδόσεις της ΑΣΚΤ, η 3^η έκδοση του *L'art de peinture / de C. A. Du Fresnoy* του 1684 (το παλαιότερο βιβλίο της βιβλιοθήκης) καθώς και ελληνικές εκδόσεις του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Οι τίτλοι των περιοδικών καλύπτουν όλο τον 20^ο αιώνα με κύρια θεματολογία τις τέχνες και τον πολιτισμό⁵. Τέλος, τα χαρακτικά είναι αντίγραφα έργων τέχνης τα οποία αγοράστηκαν από το Μουσείο του Λούβρου για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Η επιλογή του υλικού έγινε με κριτήριο τις ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας και των ερευνητών, την προβολή ειδικού υλικού όπως τα παλαιά βιβλία και τα χαρακτικά και τη διατήρηση του.

Το πρώτο στάδιο της διαδικασίας ήταν η ψηφιοποίηση του υλικού. Η βιβλιοθήκη δεν διέθετε ούτε το προσωπικό, αλλά ούτε και τα μέσα που απαιτούνταν για την ψηφιοποίηση, γι αυτό και στράφηκε σε εξωτερικούς συνεργάτες. Η περιγραφή του έργου βασίστηκε στον «Οδηγό καλών πρακτικών για την ψηφιοποίηση και τη μακροπρόθεσμη διατήρηση πολιτιστικού περιεχομένου» του Εργαστηρίου Πληροφορικής Συστημάτων Υψηλών Επιδόσεων του Πανεπιστημίου της Πάτρας⁶, ήταν λεπτομερής και διατύπωνε ξεκάθαρα τους στόχους του. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την συνεχή επαφή, την καλή συνεργασία και την καλή κατάσταση των πρωτοτύπων, μας εξασφάλισαν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα σε ό,τι αφορά στην εμφάνιση και στη διατήρηση του ψηφιακού αντιγράφου.

Να διευκρινίσουμε σε αυτό το σημείο ότι τα 500 χαρακτικά και οι 4 τίτλοι περιοδικών ήταν ήδη ψηφιοποιημένα και πέρασαν εκ νέου από επεξεργασία.

Το δεύτερο στάδιο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η περιγραφή του περιεχομένου, αλλά και η περιγραφή των ίδιων των ψηφιακών αντιγράφων, καθώς και τα πρότυπα πάνω στα οποία ακουμπούν αυτές οι περιγραφές, καθορίζουν την διατήρηση του υλικού, τη λειτουργικότητα του έργου και τη διαλειτουργικότητα του συστήματος. Η περιγραφή αποτελεί τη βάση της αναζήτησης και τα πρότυπα εξασφαλίζουν την καλή διαχείριση, την δυνατότητα εξαγωγής, μεταφοράς και εν τέλει διατήρησης των δεδομένων.

3. <http://www.library.asfa.gr/askt1/>

4. Αναλυτικός κατάλογος βιβλίων και περιοδικών βρίσκεται στο τέλος της παρουσίασης.

5. Θα πρέπει εδώ να ευχαριστήσουμε θερμά το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ) για την διάθεση όχι μόνο τευχών που έλειπαν από τη συλλογή της βιβλιοθήκης αλλά και ολόκληρων τίτλων (Πρωτοπορία του Φ.Γιοφύλλη, 20^{ος} αιώνας του Μ.Τόμπρου, Πινακοθήκη, Παναθήναια). Τα τρία τελευταία σε ψηφιακή μορφή.

6. <http://digitization.hpclab.ceid.upatras.gr>

Το υλικό που έπρεπε να περιγραφεί ήταν περιοδικά, άρθρα, βιβλία, κεφάλαια, υποκεφάλαια και σε κάποιες περιπτώσεις ένθετα στοιχεία στο κείμενο και χαρακτηριστικά. Από το σύνολο του υλικού το μεγαλύτερο μέρος ήταν ήδη αποδελτιωμένο, καταλογογραφημένο και θεματικά ευρετηριασμένο.

Πιο συγκεκριμένα, το σύνολο των χαρακτηριστικών, τα 5 από τα 12 περιοδικά και τα 19 βιβλία είχαν ήδη αποδελτιωθεί και καταλογογραφηθεί στο αυτοματοποιημένο σύστημα της βιβλιοθήκης με UNIMARC, το οποίο εξυπηρετεί τις ανάγκες περιγραφής όλου του υλικού. Για αυτό το λόγο αποφασίστηκε να διατηρηθεί. Η αποδελτίωση των υπόλοιπων θα προχωρήσει σταδιακά.

Το τρίτο στάδιο αφορούσε στην ανάδειξη της συλλογής, η οποία περιλαμβάνει την παρουσίαση, την αναζήτηση και την πρόσβαση.

Η αναζήτηση του περιεχομένου γίνεται από τα ευρετήρια που ορίστηκαν από εμάς και από την εφαρμογή της οπτικής αναγνώρισης (OCR), που επιτρέπει την αναζήτηση λέξεων μέσα στο κείμενο. Να σημειώσουμε εδώ ότι η λέξη που αναζητάτε με OCR σημειώνεται με διαφορετικό χρώμα μέσα στο κείμενο ώστε να εντοπίζεται ευκολότερα. Για κάθε επιμέρους συλλογή ορίστηκαν τα ευρετήρια που ικανοποιούν την αναζήτηση του συγκεκριμένου υλικού. Επίσης, προστέθηκε το κριτήριο του χρονικού περιορισμού για όλο το υλικό, ώστε να μπορεί να οριστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η αναζήτηση. Τέλος, για να καλυφθεί η ανάγκη ταυτόχρονης αναζήτησης σε όλες τις συλλογές, αναζητήθηκαν τα κοινά πεδία των επιμέρους συλλογών για να οριστεί μια κοινή ομάδα ευρετηρίων. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίσαμε την καλύτερη δυνατή αναζήτηση μέσα από τις οθόνες απλής και σύνθετης αναζήτησης.

Θέλαμε όμως, να προσφέρουμε στους χρήστες και τη δυνατότητα να πλοηγηθούν στη συλλογή. Να μπορέσουν δηλαδή να ξεφυλλίσουν τα βιβλία, τα περιοδικά και τα χαρακτηριστικά. Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η πλοήγηση για βιβλία με καλλιτεχνικό ή/και ιστορικό ενδιαφέρον όπως π.χ. το *Παγώνι του Ζ. Παπαντωνίου* με εικονογράφηση Γ. Κεφαλληνού, τα *Παιδικά σχέδια: καμωμένα από μαθητές δέκα ως δεκατεσσάρων χρόνων σ' ένα σχολείο των Γρεβενών και στην Παπαστρατείο Δημόσια Σχολή Παιγνιδιών της Αθήνας*⁷ των Αστεριάδη, Βασιλείου και τη συλλογή *Χαρακτικών*.

Σε αυτή την εφαρμογή ο χρήστης μπορεί να επιλέξει τη συλλογή και στη συνέχεια το συγκεκριμένο βιβλίο ή περιοδικό, και να το ξεφυλλίσει σελίδα – σελίδα. Στα βιβλία μπορεί να πλοηγηθεί μέσα από τα περιεχόμενα, στα περιοδικά μέσα από τα τεύχη που παρατίθενται χρονολογικά, ενώ τα χαρακτηριστικά εμφανίζονται στη σειρά.

Σε ό,τι αφορά στα πνευματικά δικαιώματα, η πρόσβαση είναι ελεύθερη στις εκδόσεις της ΑΣΚΤ, στα περιοδικά και στα βιβλία του 19^{ου} αιώνα. Στο υπόλοιπο υλικό η πρόσβαση είναι δυνατή μόνο μέσω του τοπικού δικτύου της Σχολής καθώς δεν είναι ελεύθερα πνευματικών δικαιωμάτων. Η αναζήτηση όμως είναι δυνατή από οπουδήποτε.

Οι εφαρμογές και τα πρότυπα που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ΑΣΚΤ δεν μπορούν να χαρακτηριστούν καινοτόμα και πρωτοποριακά. Αποτελούν περισσότερο παλιές και δοκιμασμένες λύσεις, οι οποίες

⁷ Τα σχέδια χαραχτήκαν στη λιθογραφική πλάκα από τους εκδότες και τραβηχτήκαν στο λιθογραφείο Σ. Μάρκου. Χρωματιστήκαν με το χέρι από τους ίδιους και από παιδιά της Παπαστρατείου Σχολής με νερομπογιές και χρωματιστά μολύβια πιστά όπως τα πρωτότυπα. Τυπωθήκαν 250 αριθμημένα αντίτυπα

όμως καλύπτουν όλες τις προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν την πρόσβαση, την αναζήτηση, την καλή διαχείριση του υλικού, την διαλειτουργικότητα της εφαρμογής και την όποια εξέλιξη ή μεταφορά της.

Δημιουργήθηκαν επίσης μεταδεδομένα για τα ψηφιακά αντίγραφα και περιγραφές για το περιεχόμενο αυτών με βάση διεθνή πρότυπα. Υπάρχει τέλος δυνατότητα εξαγωγής των μεταδεδομένων σε XML ώστε να είναι δυνατή η μελλοντική μεταφορά σε νέα συστήματα.

Ο στόχος ήταν να δημιουργηθεί μια φιλική και απλή στη χρήση της εφαρμογή, η οποία να καλύπτει τις ανάγκες για τις οποίες δημιουργήθηκε.

Ελπίζουμε ότι το καταφέραμε..

Επισημάνσεις και Διαπιστώσεις:

Για την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των προγραμμάτων ψηφιοποίησης θεωρούμε απαραίτητες τις εξής προϋποθέσεις:

- Να έχει γίνει αξιολόγηση και ιεράρχηση των αναγκών του οργανισμού, αλλά και των δυνατοτήτων που απαιτούνται για την υποστήριξη τόσο της υλοποίησης του προγράμματος, όσο και της βιωσιμότητας του αποτελέσματος.
- Ο σχεδιασμός να γίνεται σε συνεργασία με όσους σχετίζονται με το αντικείμενο, προκειμένου να διατυπωθεί με τη μεγαλύτερη δυνατή λεπτομέρεια, πληρότητα και σαφήνεια το αναμενόμενο αποτέλεσμα.
- Είναι σκόπιμο και πριν από όλα, αν το προς ψηφιοποίηση υλικό δεν είναι μοναδικό, να γίνεται η ενδεδειγμένη έρευνα μη τυχόν έχει ήδη ψηφιοποιηθεί και είναι διαθέσιμο από το διαδίκτυο.
- Επειδή κάθε οργανισμός, αλλά και κάθε έργο, έχει τις ιδιαιτερότητές του, ειδικά όταν πρόκειται για πολιτιστικά αποθέματα και την παρουσίασή τους, θα πρέπει να διασφαλίζεται η στενή συνεργασία του οργανισμού με τον ανάδοχο του έργου μέχρι την ολοκλήρωσή του.
- Η αποτελεσματική διαχείριση και αξιοποίηση του ψηφιακού περιεχομένου δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο με την εφαρμογή καθιερωμένων συστημάτων και προτύπων. Για το σκοπό αυτό, απαιτείται συγκεκριμένη δουλειά από τους ειδικούς επιστήμονες, όπως είναι οι ιστορικοί τέχνης, λαογράφοι, καλλιτέχνες κ.α.. Επίσης συνεργασίες μεταξύ αυτών και άλλων ομάδων όπως είναι οι αρχειονόμοι, βιβλιοθηκονόμοι, επιστήμονες πληροφόρησης γενικά, πληροφορικοί και ειδικοί χρήστες.

Κατάλογος βιβλίων και περιοδικών της ψηφιακής βιβλιοθήκης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών

Κατάλογος βιβλίων
Κατάλογος περιοδικών

Κατάλογος βιβλίων

Τίτλος	Πρόσβαση
Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών: χρονικό 1836-1984/Δήμητρα Τσούχλου, Ασαντούρ Μπαχαριάν, Αθήνα : Αποψη , 1984,	Ελεύθερη
Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Εκατόν πενήντα χρόνια 1837-1987 / [σχεδίαση έκδοσης και καλλιτεχνική επιμέλεια Θανάσης Εξαρχόπουλος] , Αθήνα:ΑΣΚΤ,1990	Ελεύθερη
Διδάσκοντας την τέχνη : η ιστορία της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών μέσα από το έργο των δασκάλων της 1840-1974 / επιμέλεια Νίκος Δασκαλοθανάσης , Αθήνα: ΑΣΚΤ,2004	Ελεύθερη
Teaching art : the history of the Athens School of Fine Arts through the works of its teachers 1840-1974 / curator Nikos Daskalothanassis, Athens : Athens School of Fine Arts , 2004	Ελεύθερη
Η τεχνική του λαδιού / Λευτέρη Κανακάκι Ρέθυμνο : Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ρεθύμνης , 2002	Ελεύθερη
Βιβλιοθήκη Γιάννη Κεφαλληνού : θεματικός κατάλογος / Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνα : Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών , 2002. - (Εκδόσεις της Βιβλιοθήκης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών)	Ελεύθερη
Πολιτική για την διατήρηση και την συντήρηση των συλλογών των βιβλιοθηκών : πρακτικά, Αθήνα 10-12 Μαΐου 2000 / Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνα : Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών , 2000. - (Εκδόσεις της Βιβλιοθήκης Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών , 3)	Ελεύθερη

Βιβλιοθήκες τέχνης : ο ρόλος και οι ιδιαιτερότητές τους : their role and peculiarity / διημερίδα βιβλιοθηκών τέχνης, Αθήνα, 18-19 Ιουνίου 1998 / Art libraries meeting, Athens, 18-19 June 1998 Αθήνα : Βιβλιοθήκη Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών , 1999	Ελεύθερη
Το σπίτι του Σφάρτς στ'Αμπελάκια / Α.Αστεριάδης Αθήναι : [χ.ό.] , 1928	Ελεύθερη
Παιδικά σχέδια : καμωμένα από μαθητές δέκα ως δεκατεσσάρων χρόνων σ' ένα σχολείο των Γρεβενών και στην Παπαστράτειο Δημόσια Σχολή Παιγνιδιών της Αθήνας Αθήνα : Αστεριάδης : Βασιλείου , 1933	Ελεύθερη
Το παγώνι / ξυλογραφίες Γιάννης Κεφαλληνός, κείμενο Ζαχ. Παπαντωνίου Αθήνα : [χ.ό.] , 1942	Ελεύθερη
L'assiette au beurre / dessins de Galanis Paris : [χ.ό.] , 1901-1912	Ελεύθερη
Χαλεπάς Αθήνα , 1928. - (Φύλλα Τέχνης του Φραγκέλιου , 8)	Ελεύθερη
L' art de peinture / de C. A. Du Fresnoy. - 3e ed. rev., corr. & augm. Paris : Langois, 1684	Ελεύθερη
Η γραφική παρά τοις αρχαίοις έλλησι : μνημεία, τρόποι και ύλαι, σύντομος ιστορία της αρχαίας ελλην. γραφικής / Αλέξανδρου Θ. Φιλαδέλφεως Δημοσίευση/Διάθεση: Εν Αθήναις :, Εκ του τυπογραφείου Παρασκευά Λεώνη , 1896 Φυσική Περιγραφή: 116 σ.	Ελεύθερη
Ιστορία της Αρχαίας Καλλιτεχνίας υπό του Α.Ρ. Ραγκαβή Αθήναι:τύποις Διονυσίου Κορομηλά, 1865 (2 τόμοι)	Ελεύθερη
Πίνακες δια την Ιστορία της αρχαίας καλλιτεχνίας υπό του Α.Ρ.Ραγκαβή, Εν Λειψία: Ε.Σεεμαννου, 1865	Ελεύθερη

Ρεντζής Θανάσης. Οι Πρωτοπορίες στον Κινηματογράφο. Αθήνα:
Εκδόσεις Καστανιώτη, 1978

Περιορισμένη*

Le Grice, Malcolm. Μετά το αφηρημένο φιλμ. Έκδοση του
περιοδικού Φιλμ.

Περιορισμένη*

**Πρόσβαση μόνο μέσω του τοπικού δικτύου της ΑΣΚΤ.*

Κατάλογος περιοδικών

Τίτλος	Αποδελτίωση	Πρόσβαση
20ος αιώνας : περιοδικό καλλιτεχνικό που βγαίνει τέσσερες φορές το χρόνο / διευθυντής Μιχάλης Τόμπρος Αθήνα : [χ.ό] , 1933-1935	Όχι**	Περιορισμένη*
Διπλή Εικόνα : Δίμηνη έκδοση για την εικαστική έκφραση Αθήνα : Γ. Δουβίτσας, 1984-1987	Όχι**	Περιορισμένη*
Εικαστικά: περιοδική έκδοση τέχνης / διευθυντής Αντώνης Μπουλούτζας, Αθήνα : Εικαστικά ΕΠΕ , 1982-1986	Ναι	Περιορισμένη*
Ζυγός : περιοδικό Καλών Τεχνών Αθήνα : Φρατζής Κ. Φραντζισκάκης , 1955-1983	Ναι	Περιορισμένη*
Νέες Μορφές : περιοδικό Καλών Τεχνών / διευθυντής Αγγελος Προκοπίου Αθήνα : [χ.ό.] , 1962	Ναι	Περιορισμένη*
Νέοι Καλλιτέχνες: περιοδικό πλαστικών τεχνών / εκδίδεται από σπουδαστές και απόφοιτους της Ανωτ. Σχολής των Καλών Τεχνών και της Σχολής της Αρχιτεκτονικής, διευθύνεται από συνταχτική επιτροπή Αθήνα : [χ.ό] , 1947-194?	Όχι**	Ελεύθερη
Παναθήναια: Δεκαπενθήμερον εικονογραφημένον περιοδικόν Αθήνα : Κίμων Μιχαηλίδης , 1900-1915	Όχι**	Ελεύθερη
Πινακοθήκη: μηνιαίον καλλιτεχνικών περιοδικών / διευθυντής και ιδιοκτήτης Δημ.Ι.Καλογερόπουλος Αθήνα : Δημ.Ι.Καλογερόπουλος , 1901-1926	Ναι	Ελεύθερη

Πρωτοπορία : Όχι** Περιορισμένη*

περιοδικό για την καλλιτεχνία και τη λογοτεχνία,
Αθήνα, Φώτος Γιοφύλλης, 1887-1981

Σήμα: Δίμηνο περιοδικό τέχνης Όχι** Περιορισμένη*

Αθήνα : Νίκος Ε. Παπαδάκης , 1975-1979

Νέο Σήμα: Δίμηνο περιοδικό τέχνης
Αθήνα : Νίκος Ε. Παπαδάκης , 1979-1980

Σήμα: κινδύνου για τις τέχνες και τον πολιτισμό
Αθήνα : Νίκος Ε. Παπαδάκης , 1991-1993

Τέχνη : εφημερίς των εικαστικών τεχνών : Ιδιοκτήτης Ναι Περιορισμένη*

: Πάνος Σπανούδης, Διευθυντής: Ερρ. Φραντζισκάκης
Αθήνα, Ερρ. Φραντζισκάκης, 1938

Φιλμ : περιοδική έκδοση ανάλυσης και θεώρησης του Όχι** Περιορισμένη*

κινηματογράφου / Θανάσης Ρεντζής
Αθήνα : Καστανιώτης , 1974-198?

* Πρόσβαση μόνο μέσω του τοπικού δικτύου της ΑΣΚΤ.

** Σταδιακά θα γίνει αποδεκτό ολόκληρο των περιοδικών της ψηφιακής βιβλιοθήκης